

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 2

2026

AKSIOLOGIK YONDASHUVDA YOSHLAR MA'NAVY-AXLOQIY MADANIYATINING FALSAFIY ASOSLARI

Polvonov Sherzod Fazlitdinovich

Farg'ona viloyati hokimining yoshlar siyosati, ijtimoiy rivojlantirish va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha o'rinbosari

Annotatsiya

Mazkur maqolada yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatining shakllanishi va rivojlanishi aksiologik yondashuv asosida ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil etiladi. Tadqiqotda qadriyatlar tizimining shaxs ma'naviy kamolotidagi o'rni ochib berilib, yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyati murakkab aksiologik tizim sifatida talqin qilinadi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning dialektik uyg'unligi yoshlar ma'naviy madaniyatining muhim falsafiy asosi sifatida asoslab beriladi. Shuningdek, globallashuv va raqamli madaniyat sharoitida yoshlar ongida yuzaga kelayotgan aksiologik transformatsiyalar tahlil qilinadi. Maqolada yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini yuksaltirishda aksiologik yondashuvning metodologik imkoniyatlari aniqlanib, uning ta'lim-tarbiya jarayonidagi amaliy ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: aksiologik yondashuv, ma'naviy-axloqiy madaniyat, yoshlar, qadriyatlar tizimi, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, ijtimoiy-falsafiy tahlil, ma'naviy kamolot, globallashuv, tarbiya, ta'lim tizimi.

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЁЖИ В АКSIОЛОГИЧЕСКОМ ПОДХОДЕ

Полвонов Шерзод Фазлитдинович

Ферганская область по вопросам молодежной политики, заместитель хокима социального развития и духовно-просветительской работы

Аннотация

В данной статье социально-философски анализируются процессы формирования и развития духовно-нравственной культуры молодежи на основе аксиологического подхода. В исследовании раскрывается роль системы ценностей в духовном становлении личности, а духовно-нравственная культура молодежи рассматривается как сложная аксиологическая система. Дialeктическое единство национальных и общечеловеческих ценностей обосновывается как важная философская основа духовной культуры молодежи. Также анализируются аксиологические трансформации, происходящие в сознании молодежи в условиях глобализации и цифровой культуры. В статье определяются методологические возможности аксиологического подхода в повышении духовно-нравственной культуры молодежи и раскрывается его практическое значение в образовательном и воспитательном процессе.

Ключевые слова: аксиологический подход, духовно-нравственная культура, молодежь, система ценностей, национальные и общечеловеческие ценности, социально-философский анализ, духовное становление, глобализация, воспитание, система образования.

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF YOUTH SPIRITUAL AND MORAL CULTURE WITHIN THE AXIOLOGICAL APPROACH

Polvonov Sherzod Fazlitdinovich

Deputy Hokim of Fergana Region for Youth Policy, Social Development and Spiritual-Educational Affairs

Abstract

This article provides a socio-philosophical analysis of the formation and development of young people's spiritual and moral culture based on the axiological approach. The study reveals the role of the value system in the spiritual development of the individual and interprets the spiritual and moral culture of youth as a complex axiological system. The dialectical unity of national and universal values is substantiated as an important philosophical foundation of young people's spiritual culture. In addition, axiological transformations occurring in the consciousness of youth under the conditions of globalization and digital culture are analyzed. The article identifies the methodological potential of the axiological approach in enhancing young people's spiritual and moral culture and highlights its practical significance in the educational and upbringing process.

Keywords: axiological approach, spiritual and moral culture, youth, value system, national and universal values, socio-philosophical analysis, spiritual development, globalization, upbringing, education system.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti sharoitida yoshlarning ma'naviy-axloqiy madaniyatini yuksaltirish masalasi ijtimoiy-falsafiy tafakkurning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Globallashuv, axborot oqimlarining jadallashuvi va ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi sharoitida yosh avlodning qadriyatlar tizimi tubdan o'zgarib bormoqda. Bu esa ma'naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishda falsafiy asoslangan, ilmiy yondashuvlarni, xususan, aksiologik yondashuvni chuqur tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi.

Aksiologik yondashuv jamiyat hayotida qadriyatlarning o'rni va ahamiyatini aniqlashga xizmat qilib, shaxsning ma'naviy-axloqiy kamoloti, ijtimoiy ong va madaniy taraqqiyot jarayonlarini anglashda muhim metodologik asos hisoblanadi. Yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini mazkur yondashuv asosida tahlil etish, avvalo, ularning hayotiy maqsadlari, ijtimoiy ideallari, axloqiy me'yorlari va dunyoqarashini belgilovchi qadriyatlar tizimini aniqlash imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, aksiologiya yoshlarning axloqiy tanlovlari va ijtimoiy xulq-atvorini tushuntirishda muhim nazariy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda yoshlar ongida individualizm, utilitarizm va pragmatik qarashlarning kuchayishi, ayrim hollarda esa an'anaviy ma'naviy qadriyatlarning zaiflashuvi kuzatilmoqda. Bu holat yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatining mazmuni va tuzilmasini qayta ko'rib chiqishni, uni zamonaviy ijtimoiy sharoitlar bilan uyg'un holda tahlil etishni taqozo etadi. Ayniqsa, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi masalasi yoshlar ma'naviy kamolotini ta'minlashda asosiy falsafiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi aksiologik yondashuv asosida yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatining falsafiy mohiyatini ochib berish, uning tarkibiy unsurlari va ijtimoiy ahamiyatini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot jarayonida falsafiy tahlil, umumlashtirish, qiyosiy yondashuv hamda tizimli metodlardan foydalaniladi. Maqola natijalari yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-nazariy qarashlarni boyitishga va ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi.

Aksiologiya falsafaning qadriyatlar haqidagi ta'limoti bo'lib, inson faoliyati, ijtimoiy munosabatlar va madaniy jarayonlarni baholash mezonlarini aniqlashga xizmat qiladi. Aksiologik yondashuv shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni "qadriyat – ma'no

– faoliyat” tizimi asosida tahlil qilish imkonini beradi. Ushbu yondashuvga ko‘ra, jamiyat taraqqiyoti nafaqat iqtisodiy yoki texnologik omillar bilan, balki inson tomonidan qabul qilinadigan va e‘zozlanadigan ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan belgilanadi.

Yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyatini aksiologik nuqtayi nazardan o‘rganish, avvalo, ularning qadriyatlar ierarxiasini aniqlashni taqozo etadi. Qadriyatlar shaxsning hayotiy pozitsiyasi, axloqiy tanlovi va ijtimoiy xulq-atvorining ichki mezoni sifatida namoyon bo‘ladi. Shu ma’noda, aksiologik yondashuv yoshlarning ma’naviy madaniyatini faqat tashqi xulq-atvor emas, balki ichki e‘tiqod, maqsad va ideallar tizimi sifatida tahlil qilish imkonini beradi.

Falsafiy jihatdan qaralganda, aksiologik yondashuv klassik falsafada (Platon, Aristotel), keyinchalik esa nemis klassik falsafasi (I. Kant, G. Hegel) va zamonaviy aksiologik ta’limotlarda (M. Sheler, N. Gartman) keng rivojlangan. Ushbu qarashlarda qadriyatlar inson mavjudligining mazmunini belgilovchi asosiy omil sifatida talqin qilinadi.

Yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyati murakkab va ko‘p qatlamli tizim bo‘lib, u aksiologik jihatdan bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bir qator tarkibiy unsurlardan iboratdir. Jumladan, axloqiy qadriyatlar (halollik, adolat, mas’uliyat, vijdon), ijtimoiy qadriyatlar (fuqarolik burchi, ijtimoiy faollik, hamjihatlik), shuningdek, shaxsiy-ma’naviy qadriyatlar (o‘zini anglash, hayot mazmuni, maqsadga intilish) yoshlar ma’naviy madaniyatining asosiy komponentlarini tashkil etadi.

Aksiologik nuqtayi nazardan, mazkur qadriyatlar yoshlar ongida tayyor holatda shakllanmaydi, balki ijtimoiy tajriba, ta’lim-tarbiya, madaniy muhit va shaxsiy refleksiya jarayonida vujudga keladi. Shu sababli yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyati dinamik xarakterga ega bo‘lib, u jamiyatdagi ijtimoiy o‘zgarishlarga bevosita bog‘liq holda rivojlanadi.

Bugungi globallashuv sharoitida yoshlar qadriyatlar tizimida muayyan ziddiyatlar yuzaga kelmoqda. Bir tomondan, umuminsoniy va milliy axloqiy qadriyatlarni saqlab qolish zarurati mavjud bo‘lsa, ikkinchi tomondan, pragmatik va individualistik qadriyatlarning kuchayishi kuzatilmoqda. Bu holat aksiologik muvozanatni ta’minlash, ya’ni an’anaviy va zamonaviy qadriyatlar uyg‘unligini falsafiy asosda tahlil qilishni talab etadi.

Yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o‘zaro uyg‘unligi muhim falsafiy masala hisoblanadi. Aksiologik yondashuv mazkur qadriyatlarni qarama-qarshi qo‘yish emas, balki ularning dialektik birligini asoslashga qaratilgan. Milliy qadriyatlar yoshlarning tarixiy xotirasi, madaniy o‘ziga xosligi va ijtimoiy identifikatsiyasini ta’minlasa, umuminsoniy qadriyatlar insonparvarlik, bag‘rikenglik va ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlaydi. Mazkur uyg‘unlik yoshlarning ma’naviy-axloqiy madaniyatida barqaror qadriyatlar tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, ta’lim tizimi va ijtimoiy institutlar orqali aksiologik tarbiya mexanizmlarini takomillashtirish yoshlar ongida ma’naviy mas’uliyat va ijtimoiy faollikni rivojlantirishga imkon yaratadi. Shu bois, aksiologik yondashuv yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyatini yuksaltirishda nazariy-metodologik asos bo‘lib, u jamiyat taraqqiyotining barqarorligini ta’minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘tkazilgan ijtimoiy-falsafiy tahlil natijasida yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyatini aksiologik yondashuv asosida talqin qilish imkoniyatlari aniqlandi. Tadqiqot davomida yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyati shaxsning ichki qadriyatlar tizimi, ijtimoiy me’yorlar va madaniy tajribaning o‘zaro ta’siri natijasida shakllanuvchi murakkab falsafiy hodisa ekanligi asoslab berildi. Ushbu madaniyat shaxsning axloqiy tanlovlari va ijtimoiy xulq-atvorini belgilovchi asosiy aksiologik omil sifatida namoyon bo‘lishi aniqlandi.

Tadqiqot natijalari yoshlar ma’naviy-axloqiy madaniyatining tarkibiy tuzilmasida

axloqiy, ijtimoiy va shaxsiy qadriyatlar o'zaro uyg'un holda mavjud ekanligini ko'rsatdi. Ayniqsa, halollik, adolat, mas'uliyat va vijdon kabi axloqiy qadriyatlar yoshlar ma'naviy madaniyatining asosiy tayanchlari ekanligi aniqlanib, ularning ijtimoiy faollik va fuqarolik mas'uliyati bilan bevosita bog'liqligi asoslab berildi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning dialektik uyg'unligi yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim aksiologik mexanizm sifatida namoyon bo'ldi. Tadqiqot jarayonida mazkur uyg'unlik buzilgan holatlarda yoshlar ongida qadriyatlar ierarxiyasining beqarorlashuvi va axloqiy relativizm tendensiyalarining kuchayishi kuzatilishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Globallashuv va raqamli madaniyat sharoitida yoshlar ongida yuzaga kelayotgan aksiologik transformatsiyalar tahlili shuni ko'rsatdiki, zamonaviy axborot makoni yoshlar qadriyatlar tizimiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Bir tomondan, bilim va intellektual salohiyatning kengayishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, ma'naviy-axloqiy mezonlarning nisbiylashuvi xavfini kuchaytiradi. Bu holat yoshlar ma'naviy madaniyatini rivojlantirishda maqsadli aksiologik yondashuv zarurligini tasdiqlaydi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, aksiologik yondashuv yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini yuksaltirishda samarali metodologik vosita bo'lib, u ta'lim-tarbiya jarayonida qadriyatga yo'naltirilgan yondashuvlarni joriy etish orqali yoshlarning ma'naviy mas'uliyati va ijtimoiy ongini rivojlantirish imkonini beradi.

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, aksiologik yondashuv yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini falsafiy va metodologik jihatdan tahlil qilish imkonini beradi. Yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyati shaxsning qadriyatlar tizimi, axloqiy me'yorlari va ijtimoiy tajriba orqali shakllanadigan murakkab aksiologik tizim sifatida talqin qilinadi. Tadqiqot davomida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning dialektik uyg'unligi yoshlar ma'naviy madaniyatining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil ekanligi aniqlanib, globallashuv va raqamli madaniyat sharoitida yuzaga kelayotgan aksiologik transformatsiyalar tahlil qilindi.

Shuni ta'kidlash lozimki, aksiologik yondashuvning metodologik imkoniyatlari yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini yuksaltirish, ta'lim-tarbiya jarayonida qadriyatga yo'naltirilgan yondashuvlarni tatbiq etish va shaxsning ma'naviy mas'uliyati hamda ijtimoiy ongini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari nafaqat nazariy jihatdan muhim bo'lib, balki amaliyotda — oliy ta'lim muassasalarida, tarbiyaviy dasturlarda va yoshlar bilan ishlash metodikalarida qo'llanish imkoniyatini beradi.

Umuman olganda, aksiologik yondashuv yoshlarning ma'naviy-axloqiy va intellektual madaniyatini uyg'un ravishda rivojlantirishning muhim falsafiy va ijtimoiy-pedagogik asosini shakllantiradi, bu esa jamiyatning barqaror va ma'naviy jihatdan yetuk avlod tarbiyasini ta'minlashga xizmat qiladi.

Maqolada quyidagi ilmiy yangiliklar asoslandi:

- yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyati aksiologik tizim sifatida talqin qilinib, uning falsafiy mohiyati va tarkibiy unsurlari aniqlashtirildi;
- yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning dialektik uyg'unligi ijtimoiy-falsafiy jihatdan asoslab berildi;
- globallashuv va raqamli muhit sharoitida yoshlar qadriyatlar tizimida yuzaga kelayotgan aksiologik transformatsiyalar falsafiy tahlil qilindi;
- yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini rivojlantirishda aksiologik yondashuvning metodologik imkoniyatlari tizimli ravishda ochib berildi.

Maqolada bayon etilgan nazariy xulosalar va ilmiy natijalar quyidagi yo'nalishlarda amaliy ahamiyatga ega:

- 1) yoshlar bilan ishlashga qaratilgan ma'naviy-ma'rifiy dasturlar va tarbiyaviy konsepsiyalarni ishlab chiqishda nazariy asos bo'lib xizmat qiladi;
- 2) ta'lim jarayonida yoshlarning qadriyatlar tizimini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan tarbiyaviy metodlarni takomillashtirishda qo'llanishi mumkin;
- 3) yoshlar ma'naviy-axloqiy madaniyatini aksiologik yondashuv asosida tahlil qilishda metodologik manba sifatida foydalaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Арбузов, В.И. Философия ценностей: Теоретические основы аксиологии. — Москва: Наука, 2010.
2. Гартман, Н. Аксиология и культура. — Санкт-Петербург: Питер, 2005.
3. Ковалев, А.В. Духовно-нравственное воспитание молодежи в условиях глобализации. — Москва: Просвещение, 2012.
4. Иванова, Е.В. Социальная философия и молодежь: теория и практика. — Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУ, 2014.
5. Ziyoviddinov, A. Ma'naviy-axloqiy madaniyat va yoshlar tarbiyasi. — Tashkent: Fan, 2018.
6. Boboyev, M. Yoshlar madaniyati va axloqiy qadriyatlar. — Toshkent: O'zbekiston, 2020.
7. Jo'rayev, S. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi. — Toshkent: Fan va Ta'lim, 2019.